

Z kroniki naukowej

20-LECIE POLSKIEGO INSTYTUTU SPRAW MIĘDZYNARODOWYCH

W październiku bieżącego roku upłynęło 20 lat od powołania do życia Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych. Utworzony został na mocy specjalnej ustawy z dnia 3 czerwca 1947 r. („Dziennik Ustaw” nr 43, poz. 227) i nadanego w październiku tegoż roku przez ministra spraw zagranicznych statutu. Akty te stanowiły podstawę prawną działalności PISM od chwili wejścia w życie ustawy z dnia 10 lutego 1961 r. o instytutach naukowo-badawczych („Dz. U.” nr 12, poz. 60), na podstawie której Instytutowi nadany został następnie przez ministra spraw zagranicznych nowy statut.

Do statutowych zadań Instytutu należy: prowadzenie i popieranie prac naukowych i usługowo-badawczych w zakresie współczesnych stosunków międzynarodowych; prowadzenie działalności wydawniczej w tym zakresie; specjalizacja zawodowa i podnoszenie kwalifikacji naukowych w dziedzinie stosunków międzynarodowych; prowadzenie wyspecjalizowanej biblioteki naukowej w tej dziedzinie; współpraca z PAN, szkołami wyższymi, instytutami naukowo-badawczymi i innymi instytucjami i stowarzyszeniami w kraju w zakresie objętym działalnością Instytutu; współpraca i utrzymywanie kontaktów z zagranicznymi instytucjami i stowarzyszeniami o pokrewnym charakterze.

W okresie 20 lat PISM zdobył poważną pozycję w życiu naukowym naszego kraju oraz w kołach interesujących się problematyką stosunków międzynarodowych.

Prowadzone w Instytucie badania dotyczą węzłowych zagadnień i problemów międzynarodowych i są ściśle związane z potrzebami polskiej polityki zagranicznej. Prowadzone są na dwóch płaszczyznach. Z jednej strony Instytut inicjuje i popiera kontynuowane w innych ośrodkach naukowych długofalowe badania naukowe, z drugiej strony rozwija prace o charakterze usługowym na temat współczesnych stosunków międzynarodowych, podejmując przy tym zagadnienia dotychczas nieopracowane.

Struktura organizacyjna komórek naukowo-badawczych Instytutu przedstawia się następująco: Zakład Polityki i Prawa Międzynarodowego, Zakład Badania Stosunków Wschód-Zachód, Zakład Rozwiniętych KrajóW Kapitalistycznych, Zakład Zagadnień Niemieckich, Zakład KrajóW Azji, Zakład KrajóW Afryki.

Tematyka badań PISM jest — jak widać — dość wszechstronna, w badaniach istnieje wyraźna specjalizacja i koncentracja tematyczna.

Ostatnio podjęto na szeroką skalę pracen ad problematyką stosunków Wschód-Zachód. Tematy badawcze dotyczą takich problemów, jak strategia i taktyka mocarstw imperialistycznych wobec krajóW socjalistycznych, koncepcje i doktryny strategiczno-polityczne głównych mocarstw imperialistycznych i inne.

Od wielu lat PISM prowadzi zakrojone na szeroką skalę badania nad treścią i praktyką pokojowego współistnienia między państwami o różnych systemach społeczno-politycznych. Tematyka z zakresu bezpieczeństwa europejskiego, rozbrojenia całkowitego i częściowego, organizacji i funkcjonowania ONZ i innych organizacji międzynarodowych od lat jest przedmiotem prac badawczych Instytutu. Gdy idzie o problematykę niemiecką, badane są jej różne aspekty polityczne, gospodarcze i militarne. Liczne prace z tego zakresu dotyczyły problematyki zbrojeń zachodniemieckich oraz analizy tzw. polityki wschodniej, ze szczególnym uwzględnieniem jej zastosowania wobec Polski. Także nasz zachodni sąsiad —

Niemiecka Republika Demokratyczna — jest przedmiotem prac badawczych PISM. Problem niemiecki analizowany jest ponadto w pracach badawczych PISM w aspekcie stosunków między mocarstwami kapitalistycznymi i w aspekcie bezpieczeństwa europejskiego.

Ostatnio podjęto prace nad problemami NATO i EWG oraz koncepcjami militarnymi w kontekście przyszłości NATO.

Bogato reprezentowana jest w pracach naukowo-badawczych Instytutu problematyka trzeciego świata. Przedmiotem analizy są problemy współczesne krajów afrykańskich, ich polityka zagraniczna, stosunek wobec projektów integracji gospodarczej. W zakresie problematyki azjatyckiej centralnym tematem badawczym jest wszechstronna analiza amerykańskiej agresji w Wietnamie.

Zapleczem dla prac PISM oraz dla prac prowadzonych w zakresie współczesnych stosunków międzynarodowych w innych ośrodkach naukowych w kraju jest największa w Polsce biblioteka specjalistyczna Instytutu. Posiada ona w tej chwili około 80 tys. tomów wydawnictw zwartych i ciągłych oraz prenumeruje stale przeszło 620 tytułów czasopism z 43 krajów. Ponadto biblioteka PISM jest depozytariuszem ONZ i organizacji wyspecjalizowanych. Udobępnianie zbiorów odbywa się poprzez bezpośrednie korzystanie z zasobów bibliotecznych lub też przy pomocy powołanego do życia w 1964 r. Zakładu Informacji Naukowej i Dokumentacji, który prowadzi własną kartotekę dokumentacyjną i gromadzi serwisy informacyjne.

PISM prowadzi działalność wydawniczą publikując regularnie od 1947 r. miesięcznik „Zbiór Dokumentów” — jedyne tego typu wydawnictwo w krajach socjalistycznych. Od r. 1948 ukazuje się miesięcznik „Sprawy Międzynarodowe”. Dotychczas ukazało się 186 zeszytów tego miesięcznika, o łącznej objętości 27 760 stron druku.

Z myślą o czytelniku zagranicznym PISM wydaje od kilku lat w języku francuskim *Rocznik Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych*, a obecnie wspólnie z Instytutem Nauk Prawnych PAN i Sekcją Polską *International Law Association*, przystąpił do wydawania *Polskiego Rocznika Prawa Międzynarodowego* w języku angielskim poświęconego wyłącznie prawu międzynarodowemu.

W ramach działalności wydawniczej PISM wydaje jako rocznik także *Zbiór umów międzynarodowych PRL*. Tematycznych zbiorów dokumentów i prac monograficznych ukazało się w PISM na przestrzeni ostatniego dwudziestolecia 53 — o łącznej objętości przeszło 17 tys. stron. Obszernym fragmentem działalności PISM są prace usługowe, drukowane przeważnie w formie powielonej. Od r. 1952 do chwili obecnej ukazało się około 400 tytułów o łącznej objętości 29 tys. stron.

W pierwszych latach swego istnienia PISM nastawiał się głównie na wydawnictwa dokumentacyjne. W latach 1952—1955 wydano zbiór dokumentów dotyczących problematyki NRD, zjednoczenia Niemiec, remilitaryzacji Niemiec zachodnich, IV punktu Trumana, problemów ONZ, spotkań szefów rządów i ministrów spraw zagranicznych czterech mocarstw. Obecnie publikacje te zostały znacznie rozszerzone. Wydano m. in. takie prace przygotowane w PISM, jak *Polityka zagraniczna Polski Ludowej*, *Problemy prawne kosmosu*, *Niespokojny Laos*, *Ekonomiczne aspekty uzbrojenia i rozbrojenia w Stanach Zjednoczonych*, *Rozbrojenie — szkice i rozprawy*, *Likwidacja systemu kolonialnego w Afryce Zachodniej*, *Polska-Niemcy 1945—1965*, *Sprawa polska w czasie II wojny światowej*. PISM opracował ostatnio podręcznik o współczesnych stosunkach międzynarodowych, który będzie stanowić pozytywną pomoc dla studiów w dziedzinie nauk politycznych.

Z nieperiodycznych wydawnictw Instytutu należy jeszcze wymienić *Studia o Niemczech współczesnych*, w których zamieszczone są oryginalne rozprawy dotyczące współczesnych Niemiec.

PISM utrzymuje współpracę z innymi, podobnymi placówkami naukowymi za

granicą i współdziała z naukowcami polskimi, organizuje sesje naukowe z bratnimi instytutami krajów socjalistycznych (CSRS, ZSRR, NRD i WRL). PISM współpracuje z nimi w ramach Stałej Komisji dla Badania Problemów Bezpieczeństwa Europejskiego. Można dla przykładu wymienić interesującą sesję naukową poświęconą ocenie i dorobkowi polskiej polityki zagranicznej w pierwszym 20-leciu istnienia PRL i sesję poświęconą analizie polityki Stanów Zjednoczonych wobec krajów socjalistycznych. PISM współpracował z innymi ośrodkami naukowymi w Polsce, jak np. z Wojskową Akademią Polityczną im. F. Dzierżyńskiego (organizowanie sesji naukowej na temat problemów remilitaryzacji NRF), z Towarzystwem Przyjaciół ONZ (sesja poświęcona roli ONZ w pokojowym współistnieniu). Z instytutami spraw międzynarodowych w krajach kapitalistycznych we Francji, Belgii, Holandii, Norwegii, Szwajcarii, Szwecji, Kanadzie i in. utrzymywane są liczne kontakty naukowe.

W ostatnich latach Instytut współdziałał przy organizowaniu i uczestniczył w konferencjach „okrągłego stołu”, będących pożyteczną i wypróbowaną formą dyskusji politycznych o charakterze nieoficjalnym i pozarządowym.

Od kilku lat PISM przyjmuje studentów wyższych uczelni z całego kraju (ok. 30–40 osób rocznie), przeważnie z katedr prawa międzynarodowego publicznego na kilkutygodniowe praktyki magisterskie.

Instytut współpracuje z europejskim ośrodkiem Fundacji Carnegie, organizując w ostatnich latach coroczne kursy dla młodych dyplomatów kształcących się pod auspicjami Fundacji.

W 1966 r. PISM zainicjował doroczne nagrody za najlepsze prace naukowe i popularnonaukowe z zakresu problematyki międzynarodowej.

Pracownicy Instytutu w okresie od r. 1950 do chwili obecnej brali udział w przeszło 100 konferencjach i spotkaniach międzynarodowych.

Przedstawiciele Instytutu uczestniczą w pracach międzynarodowych organizacji o charakterze społecznym i naukowym, jak Światowa Rada Pokoju, Międzynarodowe Stowarzyszenie Badań nad Pokojem, Stowarzyszenie Prawa Międzynarodowego, Międzynarodowe Stowarzyszenie Nauk Politycznych, Międzynarodowy Instytut Prawa Kosmicznego.

Od lat istnieją ściśle kontakty między PISM a Instytutem Zachodnim. Wspólna problematyka badawcza, szczególnie na odcinku współczesnych problemów Niemiec, powoduje, iż współpraca pracowników naukowych obydwu placówek układa się harmonijnie i ściśle. Dowodem tego jest powołanie wielu pracowników PISM w poczet członków Instytutu Zachodniego i udział dyrektora, prof. dra W. Markiewicza, w pracach Rady Naukowej PISM jako jej członka.

Sala odczytowa Instytutu była miejscem licznych wykładów wybitnych polityków i naukowców krajowych i zagranicznych. Spotkania dyskusyjne na tematy międzynarodowe z wybitnymi przedstawicielami świata naukowego i politycznego kraju stały się tradycją w działalności PISM. W okresie ostatnich 11 lat Instytut gościł 236 delegacji lub osobistości zagranicznych. Należy dodać, że liczba ta nie obejmuje spotkań w PISM z politykami, naukowcami, dziennikarzami odwiedzającymi Instytut z okazji pobytu w naszym kraju.

PISM spełnia rolę sekretariatu Komitetu Koordynacyjnego Badań Niemcoznawczych. Komitet ten został powołany do życia w 1958 r. Komitet, gromadząc w swym gronie najpoważniejsze placówki naukowe oraz poszczególnych naukowców zajmujących się współczesną problematyką niemiecką, poza organizowaniem sesji naukowych (na temat przedawnienia zbrodni hitlerowskich, oceny sytuacji w NRF w roku 1965, roli NRF w EWG itp.), koordynuje działalność naukowo-badawczą w tym zakresie. Obecnie podjęto szeroko zakrojone prace nad zachodnioniemieckimi koncepcjami polityki wschodniej oraz problematyką Niemieckiej Republiki Demokratycznej. Sekretariat Komitetu publikuje Biuletyn,

w którym przedstawiane są najnowsze prace zachodnioniemieckie dotyczące polityki zagranicznej NRF.

Wkład pracowników PISM do wzbogacenia nauki polskiej w zakresie badań nad współczesnymi stosunkami międzynarodowymi jest bardzo poważny. Ponad 60 pozycji drukowanych zwartych, kilkaset artykułów naukowych, kilka tysięcy artykułów, recenzji i innych materiałów jest owocem pracy zespołu naukowego Instytutu.

M. T.

GŁOS W DYSKUSJI NA KONFERENCJI MARKSISTÓW W MOSKWIE

Pismo radzieckie „Mirowaja Ekonomika i Mieżdunarodnyje Otonoszenija” w numerach 6 i 7/1967 opublikowało skrócone wersje wystąpień uczestników międzynarodowej konferencji marksistów zorganizowanej w Moskwie w dniach 21—24 III 1967 r. w 50-rocznicę wydania książki Lenina pt. *Imperializm jako najwyższe stadium kapitalizmu* (sprawozdanie z konferencji — zob. „Przegląd Zachodni” nr 2/1967, s. 431). Poniżej podajemy omówienie wypowiedzi dra Z. Nowaka, wicedyrektora Instytutu Zachodniego, wydrukowane w wymienionym periodyku radzieckim (nr 7/1967, ss. 77—78) pod tytułem *Integracja i polityka*.

Dr Nowak w swym wystąpieniu scharakteryzował genezę integracji europejskiej na tle procesów nierównomiernego rozwoju kapitalizmu, zarysował cele ekonomiczne i polityczne EWG, szczególnie w stosunku do obozu socjalistycznego, oraz zanalizował główne argumenty prezentowane na Zachodzie dla uzasadnienia polityki integracji. Szczególną uwagę poświęcił osiągnięciom integracji w takich dziedzinach, jak liberalizacja handlu, wzrost wymiany, rozszerzenie rynku, modernizacja aparatu produkcyjnego itp. dochodząc do wniosku, iż można je traktować nie tyle jako rezultat specyficznej polityki integracyjnej, lecz bardziej jako wyraz szerszych światowych procesów, określanych mianem internacjonalizacji gospodarczej. W dalszej części swego wystąpienia dr Z. Nowak omówił wpływ koniunktury na procesy integracji, wychodząc z założenia, iż dobra koniunktura sprzyja i ułatwia rozszerzanie stosunków gospodarczych między państwami, a tym samym i procesom integracji, natomiast jej spadek, zaostrażając konkurencję i walkę o rynki zbytu, hamuje postępy także na polu integracji.

W tym aspekcie omówił charakter długotrwałej koniunktury powojennej w rozwiniętych krajach kapitalistycznych i jej czynniki wykazując, iż niektóre z nich mają charakter długotrwały (tzw. rewolucja naukowo-techniczna i związany z nią postęp techniczny oraz podaż coraz to nowych artykułów rynkowych), większość jednak z nich uległa już wyczerpaniu (np. odbudowa powojenna, odnowienie kapitału, tzw. odłożony popyt itp.) Ta nowa sytuacja odbija się wyraźnie od początku lat 60-tych, w których przejawy stagnacji gospodarczej, spadku popytu, niewykorzystanie potencjału produkcyjnego, trudności w bilansach płatniczych i spadku tempa wzrostu gospodarczego w ogóle stają się coraz powszechniejsze. Dla EWG, która montowana była na optymistycznym założeniu nieprzemijającej koniunktury, ten powrót do normalnych stosunków produkcji kapitalistycznej stwarza jakościowo nową sytuację, która z pewnością nie będzie ułatwiała postępu integracji Europy zachodniej. Musi ona wyrzucić także swój wpływ na wzajemne stosunki między systemem kapitalistycznym a socjalistycznym. Intencją twórców EWG było stworzenie ekonomicznego i politycznego bloku, zdolnego do wywierania nacisków ekonomicznych i politycznych na kraje obozu socjalistycznego. Takie poczynania Zachodu, oparte na koncepcji ekonomicznego embarga i polityce „z pozycji siły” już w przeszłości okazały się bezskuteczne i zastąpione